

P O L D E R G E E S T

NIEUWSBULLETIN

STICHTING REGIONALE ARCHEOLOGIE "GHEESTMANAMBOCHT"

Jaargang 4, nr. 7

oktober 2008

Houten funderingsresten van de ruïne "Het Huis te Nuwendoorn"

Afbeelding 1 Houten fundering onder een van de kasteelmuren van Nuwendoorn

Afbeelding 2 Twee authentieke houten palen van de ophaalbrug van Nuwendoorn

Van de redactie

Wijb Ouweltjes

De meest ingrijpende gebeurtenis in de geschiedenis tot dusver van de stichting RAG was het volkomen onverwachte en schokkende bericht dat onze penningmeester en medeoprichter van onze stichting, Jan Barsingerhorn, op 15 juli 2008 is overleden. Onze voorzitter Ger Kalverdijk herdenkt hem in dit blad. Er is op dit moment nog

geen besluit genomen wie de taken van Jan gaat overnemen.

Voor u ligt de tweede Poldergeest in z'n nieuwe jas. Er kwamen (gelukkig) een aantal positieve reacties op de gedaantewisseling. De grote verbetering moet bijna geheel op het conto van het nieuwe bestuurslid Jaap van Rossum worden

Inhoud Poldergeest 7

Van de redactie.....	1
Wie was de Bisschop van Zuden?	2
Proefboringen in St. Pancras	4
Ter nagedachtenis aan Jan Barsingerhorn	5
Vondsten en vindplaatsen in schervenrijk Geestmerambacht	5
Verslag bezoek aan de Abdij te Egmond.....	9
RAGenda.....	12

geschreven, hij heeft de kennis en de mogelijkheden om zo'n klus te klaren. Echter, ook als je weet hoe het moet, gaan er vele uren vrije tijd mee heen voor het geniet voor u ligt. Hulde!!

We denken dat er ook deze keer weer een aantal lezenswaardige artikelen is opgenomen. U leest het verslag van de excursies die de afgelopen periode zijn georganiseerd (wat is het toch jammer dat het aantal deelnemers steeds tegenvalt). Een verslag van Jaap over de excursie naar de Abdij van Egmond met daarbij de interessante uitleg door Corry Boon bij het graf van Cornelis Hellingwerf dat op de plek ligt waar de oorspronkelijke abdij heeft gestaan. Een plaats waar je de geschiedenis bijna lijfelijk voelt.

Er zijn, zoals gebruikelijk, weer een aantal bijdragen van Ger. De goede man is elke keer het haasje. Nu is het wel zo dat hij kan beschikken over een schat aan informatie over de regio, maar iedere keer als het weer moet, is het vel papier waar hij voor zit smetteloos wit, en soms als het niet wil grijnst zo'n vel je gemeen toe.

Het in Poldergeest 6 beloofde verhaal over vondsten en vindplaatsen in schervenrijk Geestmerambacht ziet het licht.

Het boeiende verhaal van Chris Streefkerk, oud-archivaris van het Regionaal Archief Alkmaar, over de bisschop Jacob van Zuden, een man die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de vroegste ontwikkeling op waterstaatkundig gebied in ons gebied, het staat allemaal in deze Poldergeest.

Daadwerkelijk archeologisch werk is er deze zomer ook geweest. Op de plaats van de oude school aan de Domeinen in Sint Pancras is een aantal verkennende boringen gedaan. Waarschijnlijk volgt in

een later stadium een proefsleuvenonderzoek. Een kort verslag staat in dit blad.

Vóór de werkzaamheden van de opwaardering van de Nuwendoorn gaan beginnen, is in de eerste helft van juli door bureau Hollandia onder leiding van Guus van den Berg archeologisch onderzoek uitgevoerd. Uw secretaris heeft bij dit onderzoek twee dagen assistentie verleend. Er zijn een paar nieuwe zaken aan het licht gekomen. Zo is het zeker dat de omringende gracht behoorlijk veel breder is geweest dan eerst werd aangenomen. Een gedeelte van de grachtvulling is gezeefd, er zijn slechts sporadisch bewijzen van menselijke activiteit in aangetroffen. De houten constructie onder de stenen fundering is onderzocht en gefotografeerd (zie Afbeelding 1) en er is onderzoek gedaan naar de loop van de Westfriese Omringdijk in de directe omgeving van het kasteel in de tijd dat het in functie was. Van de houten fundering en van de palen van de ophaalbrug zijn monsters genomen waaraan dateringsmetingen zullen worden gedaan (zie Afbeelding 2).

De resultaten van het onderzoek in Sint Pancras en bij de Nuwendoorn verschijnen t.z.t. in een rapport dat wij zullen krijgen. Het verslag van het bureau-onderzoek dat aan het onderzoek bij de Nuwendoorn voorafging kunt u vinden op: www.dwangburcht-nuwendoorn.nl onder projecten.

U merkt het, ook al klinkt er niet zoveel trompetgeschal en staan we niet wekelijks in de krant, er gebeurt genoeg om de Poldergeest vol te schrijven en met vertrouwen dat u iets van uw gading zult vinden aan u voor te leggen.

Wie was de Bisschop van Zuden?

Chris Streefkerk

De vroegste vermelding van de naam Geestmerambacht, geschreven als 'Gheestmanambochte' is (tweemaal) te vinden in het beroemde "*Bescheid van de bisschop van Zuden*" uit het voorjaar van 1320. In deze rechterlijke uitspraak van de Raad van de Graaf van Holland, in die tijd graaf Willem de Goede uit het 'Henegouwse huis', wordt het onderhoud van de Westfriese Omringdijk

geregeld. Opmerkelijk in de regeling is dat de Graaf de boeren die door talrijke overstromingen verarmd waren, in bescherming nam tegen rijke lieden, die maar al te graag bereid waren de onderhoudsverplichting aan de dijk, en daarmee het land, van de arme boeren over te nemen. Deze regeling is eerder in Poldergeest 2 (maart 2006) even ter sprake gekomen.

Bij lezing van dit ‘Bescheid’ intrigeren de vragen: wat een bisschop op de dijk van doen heeft, waar het bisdom Zuden wel liggen mag en wie er achter deze titel schuilgaat.

Om met de laatste te beginnen: deze bisschop van Zuden is geboren als Jacob van Denemercken. De achternaam van Jacob heeft echter geen betrekking op het koninkrijk Denemarken, maar op het ambacht Demmerik in het toenmalige Sticht Utrecht vlakbij Vinkeveen (nu gemeente Ronde Venen). Een ambacht was een rechtsdistrict van een schout. In Noord-Holland werd dit veelal met ‘banne’ aangeduid. In West-Friesland echter was een ambacht, zoals in Geestmerambacht, een district waarin een aantal bannen samenwerkten. De naam Demmerik is een verbastering van Denemercken. Het ambacht Denemercken ontstond in de vroege twaalfde eeuw door ontginning. Het werd vernoemd naar het koninkrijk Denemarken. Het was in die tijd heel gebruikelijk om nieuwe nederzetting te vernoemen naar verre oorden. Enkele voorbeelden: Spangen (Spanje), Polanen (Polen) en Poortugaal (Portugal). Denemercken was een zogenaamde cope-ontginning. Kenmerkend voor een ‘cope’ is dat een aantal vrije boeren, onder leiding van een initiatiefnemer, de ‘coper’, van de landsheer, bijvoorbeeld de graaf van Holland of de bisschop van Utrecht, een concessie krijgt tot ontginning van nog niet in cultuur gebrachte grond. De grond krijgen de ontginners in vrije eigendom, maar het overheidsgezag ligt bij de landsheer die als erkenning van zijn gezag een jaarlijkse betaling vraagt, de zogenaamde recognitietijns. Als zijn vertegenwoordiger, als *heer* van het ambacht, treedt vaak de coper op. Er zijn van tal van cope-ontginningen naar de initiatiefnemer genoemd, bijvoorbeeld: Willescop, een cope onder leiding van een zekere Wilhelmus. De copers kwamen vaak uit de directe omgeving van de landsheer. Dit geldt ook voor de voorouders van onze Jacob, zij waren ‘dienstlieden’, in het Latijn ministeriales, van de bisschop van Utrecht. We mogen wel veronderstellen dat een voorvader van onze Jacob omstreeks 1125 van de bisschop een concessie kreeg om met een aantal boeren het ongerepte veenland ter plaatse van Denemercken te ontginnen. Zij werden ambachtsheer en deze ambachtsheerlijkheid vererfde van geslacht tot geslacht. Ook Jacob was ambachtsheer (zo ongeveer de vijfde) van Denemercken. Sinds de eerste ambachtsheer van Denemercken was zijn ge-

slacht in aanzien en invloed gestegen en Jacob gold als een volwaardig edelman. Vergelijkbare geslachten waren de Van Amstels en de Van Woerdens en in Kennemerland de Van Egmonds. Leden van de familie van Denemercken zien we ook optreden in het stadsbestuur van Utrecht, waar Jacobs ouders woonden en hij geboren is. Zijn geboortjaar is niet bekend, het valt in het laatste kwart van de dertiende eeuw. Dat Jacob ambachtsheer was, duidt er op dat hij de oudste zoon was. Hij had een zuster Wonne, die in 1325 aan de pest overleed.

Afbeelding 3 Het wapen van Jacob van Denemercken

Onze Jacob koos voor een carrière als geestelijke. Hij is tot priester gewijd en we komen hem voor het eerst tegen als pastoor van Zaamslag in Zeeland. Of hij ook daadwerkelijk de zielszorg hier uitoefende kan betwijfeld worden. Waarschijnlijk liet hij dit doen door een vicaris. Jacob had meer belangstelling voor een bestuurlijke loopbaan en daarin kon hij het als geestelijke ver schoppen. Landsheren kozen voor bestuurlijke functies graag geestelijken, aangezien die goed geschoold waren, een groot ‘netwerk’ hadden en geen dynastie konden stichten. De loopbaan van Jacob was zonder meer glansrijk. In 1309 werd hij commandeur (de hoogste gezagsdrager, vergelijkbaar met de functie van abt) van het Johanniterklooster van Sint Catharina in Utrecht (thans het Rijksmuseum Catharijnenconvent) en tevens Landcommandeur of Balier van deze orde, die ook wel de ‘Jansheren’ werd genoemd. In 1310 stichtte hij in Haarlem het Jansklooster en in 1317 liet hij daar de nu nog bestaande Janskerk bouwen, thans de zetel van het Noordhollands Archief. Uiteindelijk werd Jacob bisschop, zij het slechts titulair. Tegenwoordig zou de functie als hulpbisschop betiteld worden, destijds heette de functie wijbisschop, aangezien hij voor de bisschop van Utrecht alle wijdingen, van perso-

nen en kerken, kon doen. Een titulair bisschop is zelf qua wijding een echte bisschop en daar hoort een wijdingstitel bij. Daarvoor koos men dan een bisdom waar geen bisschop kon functioneren, bijvoorbeeld doordat het in handen van de Moren was. 'I.P.I.': 'In partibus infidelium', ofwel in de gebieden der ongelovigen werd er dan achter de naam van het bisdom gezet. Op 10 mei 1312 werd Jacob te Vienne door Paus Clemens V tot bisschop van Syros gewijd. Syros, het hoofdeiland van de Griekse Cycladen, werd ook wel Sura, of Suda genoemd en dit werd in het Middelnederlands Suden, of Zuden. Sinds zijn wijding is Jacob verder als bisschop van Zuden door het leven gegaan en zo vinden we hem in tal van functies in de stukken terug.

Werkte hij aanvankelijk vooral voor de bisschop van Utrecht, in die tijd Gwijde van Avesnes, in 1313 wordt hij geheel ingepalmd door de graaf van Holland, de genoemde Willem de Goede, overigens een oomzegger van bisschop Gwijde.

Jacob werd de meest invloedrijke adviseur van de graaf en maakte deel uit van de grafelijke raad. In 1317 werd hij ook nog eens grafelijk rentmeester van Amstelland en Woerden. Het is in zijn functie van lid van de grafelijke raad dat hij orde op zaken stelde op de Westfrieze Omringdijk, waarmee de eerste vraag: wat zoekt een bisschop op de dijk? beantwoord is.

Toen in 1322 bisschop Gwijde overleed deed Jacob een poging om bisschop van Utrecht te worden.

Maar al had hij de steun van Paus en graaf, de kanniken van het Domkapittel waren te beducht voor zijn macht en invloed en wisten hem buiten de deur te houden. Jacob van Zuden bleef evenwel onverminderd actief op bestuurlijk vlak. We zien hem optreden als adviseur van de graaf van Gelre, in Stavoren, als hersteller van de dijk bij Nieuwervaart (1322), bij de oprichting van het Hoogheemraadschap van de Lekdijk Bovendams (1323) en in 1325 in Dordrecht als er geschillen zijn over het stapelrecht. Tot 1328 bleef hij actief in het landsbestuur van Holland.

Als vaste woonplaats koos hij het Jansklooster in Haarlem en daar liet hij, toen hij zijn einde voelde naderen, op 11 oktober 1331 zijn testament opmaken. Hij overleed de 19de oktober daaropvolgend en werd begraven in het midden van het koor van de Janskerk.

Met deze biografische schets hoop ik de kwaliteiten en verdiensten van de 'bisschop van Zuden' iets meer in het licht gesteld te hebben. Het is boeiend te zien hoe een telg uit een geslacht van ministerialen met een traditie op het gebied van openbaar bestuur, landinrichting en waterstaat, het graafschap Holland en West-Friesland, mede vorm heeft gegeven. En ook, hoe al in de vroege veertiende eeuw het ambtelijk apparaat ontstond dat tot op de dag van vandaag borg heeft gestaan voor het behoud en de bruikbaarheid van het land.

Proefboringen in St. Pancras

Wijb Ouweltjes

Op 5 juni 2008 zijn er 5 proefboringen gedaan op het terrein van de oude school aan de Domeinen in St. Pancras. Het werk is in opdracht van de gemeente Langedijk uitgevoerd. Op het nu braak liggend stuk grond, een z.g. inbreiplot, worden in de nabije toekomst o.a. seniorenwoningen gebouwd.

De boringen zijn uitgevoerd door het gecertificeerde bedrijf 'Jacobs Burnier' uit Amsterdam. Voor de gemeente waren aanwezig de heer Broeke en de heer Fokke Bons, beleidsmedewerker Cultuurhistorie. De heer Broeke ging na de eerste boring weer weg.

Afbeelding 4 Boren in St. Pancras Foto: Charles Barten

De gemeente heeft de Historische Vereniging Sint Pancras schriftelijk op de hoogte gesteld. De stichting RAG is rond 1 juni via Charles Barten, lid van Historische Vereniging Sint Pancras en RAG, ingelicht.

De boringen zijn met een ‘gewone’ boor van 15 cm tot een diepte van 1,35 m onder het maaiveld gedaan. Bij 4 van de boringen bestond de eerste 40 tot 50 cm uit verstoorde grond met hier en daar ‘recent’ en oud puin en een enkel tegelfragment. Daaronder bevindt zich een laag veen van ± 60 cm met daarin restanten van riet en bladriet. Onder het

veen bevindt zich tamelijk grof ‘wadzand’ met een enkel klein schelpje. De vijfde boring op de noordwesthoek van het terrein bestond uitsluitend uit ‘stuifzand’ met een enkel heel klein schelpje.

De heer Bons heeft ons een exemplaar van het boorrapport van ‘Jacobs Burnier’ toegestuurd en heeft toegezegd de stichting RAG ook in ’t vervolg van alle archeologische exercities op de hoogte te stellen. Laatste nieuws: het advies van het bureau aan de gemeente is om een proefsleuvenonderzoek te doen.

Ter nagedachtenis aan Jan Barsingerhorn

Namens het bestuur van stichting RAG, Ger Kalverdijk

Een trouwe vriend van onze stichting RAG is heel onverwacht uit ons midden heengegaan. Wij vernamen met ongeloof en verbijstering het nare bericht, dat Jan Barsingerhorn op 64-jarige leeftijd midden in zijn activiteiten voor de Historische Vereniging Harenkarspel werd getroffen door een hartstilstand. Ondanks snel ingrijpen van een arts heeft men zijn nog zo actieve leven niet kunnen redden. Actief was hij inderdaad in allerlei verenigingen: oprichter en vanaf het begin penningmeester van de Historische Vereniging van Harenkarspel met thans ca. 1000 leden. Ook was hij penningmeester van Algemeen Belang '89, die hij in de gemeenteraad korte tijd vertegenwoordigde, tot zijn vrouw Gerda die taak door zijn verminderde gezondheid van hem overnam. Tot slot was hij met zijn zoon Maarten actief in de hoofdklasse biljarten en was hij een verwoed schaker.

In Stichting COOG was hij multifunctioneel inzetbaar, de laatste tijd eveneens als penningmeester. Toen stichting RAG werd opgericht was het bijna vanzelfsprekend dat hij zich spontaan aanbood ook daar de penningen te beheren.

De uitvaart vanuit de Oude Ursulakerk in Warmenhuizen werd niet alleen door ons bestuur, maar door al die mensen bijgewoond, die in hem een trouwe en gemoedelijke harde werker zullen gaan missen. Zijn vriendelijke uitstraling met af en toe wat Westfriese “kortigheid” was ook voor RAG een bijzondere ervaring.

Natuurlijk is de slag voor Gerda en haar kinderen het hardste aangekomen en wij willen hierbij onze deelneming in het verlies van hun man en vader overbrengen. In de hoop dat zij dit grote verlies ook dankzij het medeleven van zoveel mensen, met elkaar kunnen verwerken.

Vondsten en vindplaatsen in schervenrijk Geestmerambacht

Ger Kalverdijk

In de Poldergeest nr. 6 werd aangekondigd dat in dit nummer ook het archeologische thema gepubliceerd zou worden, waarvan de resultaten op de expositie *Natte grond onder de voeten* in de Broeker Veiling te zien zijn onder de naam “Vondsten

en vindplaatsen in schervenrijk Geestmerambacht”. Hierbij zullen we aan die belofte voldoen, waarbij we verwijzen naar het getoonde in de Broeker Veiling in de hoop dat jullie nog de gelegenheid hebben om deze unieke tentoonstelling te bezoeken...

De vondsten

In de vitrine en op het podium zijn ruim 20 vondsten te zien die door middel van nummering 1 t/m 21 in de Broeker Veiling toegelicht worden. Frans Diederik (Schagen) keurde de selectie op afkomst en leeftijd.

Afbeelding 5 Onderzijde schaal van de Sfinxfabriek Maastricht. Zie ook Afbeelding 8. Foto: Fred Rodenbach

De volgende vondsten zijn in de vitrine en op het podium aanwezig:

1. Schaal van de Sfinxfabriek Maastricht, zie Afbeelding 5 en Afbeelding 8.
2. Boom- of paalresten uit Zomerdel zuid, opgezogen materiaal van 20 meter diepte, dus mogelijk 4000 jaar oud.
3. Grape, kookpotje met 3 poten uit Koedijk.
4. In de Cylinder: bodemprofiel van gemengd veen en opgebaggerde grond door Wijnb Ouweltjes aangeboord op één van de duizend eilanden in het Oosterdel, zie ook Afbeelding 9.
5. Raerenkruik, opgebaggerd in het Oosterdel. Herkomst: Raeren bij Keulen.
6. Keulse Pot (op het podium). De omgeving van Keulen leverde vanouds veel z.g. Nederrijns bruin aardewerk. Voor de inmaak van groenten enz. zeker in onze streken onontbeerlijk.

De volgende objecten zijn bij het omgronden voor bollenland door Pieter Koedijk Ozn. ten westen van de Dijkstalweg, Sint Pancras gevonden. Thans wordt daar de vinexwijk Twuyverhoek gebouwd.

7. Mineraalwaterkruikje uit ca. 1750. Goed drinkwater was kostbaar!
8. Twee passende fragmenten van een vuurstolp uit ca. 1400 na Chr.
9. Langerwehe-aardewerkfragment, genoemd naar de plaats van herkomst in West-Duitsland, met grote bruine voet een solide voorraadpot (ca. 1500).
10. Kogelpotfragment uit de 13^e eeuw. Inheems aardewerk, handmatig gevormd. Geschikt voor allerlei doeleinden, ook geschikt voor plaatsing in het vuur.
11. Tegelfragment met Franse lelie als ingelegd schildje (16^e eeuw).
12. Tegelfragment met populair 3-tulpenmotief (17^e eeuw).
13. Tegelfragment met schildpadmotief (18^e eeuw).
14. Tegelfragment met papegaai op een stok (17^e eeuw?).
15. Tegelfragment met kleding uit 17^e eeuw (kraag).
16. Dobbelsteentje van been (18^e eeuw).
17. Porseleinen kinderspeelgoed: kind met hond. Devotiebeeldjes hadden al in de 15^e eeuw ook dit uiterlijk.
18. Vuursteentje, misschien een schrappertje om huiden of schubben te verwijderen. Herkomst en leeftijd niet duidelijk.
19. Gouds pijpenkopje met wapentje en nummeraanduiding (19^e eeuw).
20. Kleiner pijpenkopje uit de 17^e eeuw.
21. Runderkaak.

Afbeelding 6 Vindplaatsen A t/m H in het Geestmerambacht

Op een leesbankje bij de RAG-stand in de Broeker Veiling ligt een map met nadere informatie over stichting RAG, het Kerk- en Dergmeergemaaltje enz. enz. Op de inhoud van deze map zullen we in dit artikel ook verder niet ingaan. Een bezoek aan de tentoonstelling *Natte grond onder de Voeten* is immers nog mogelijk tot eind oktober om alles concreet te aanschouwen...

De vindplaatsen

Acht vindplaatsen of onderzoekslocaties in het Ambacht worden in de Broeker Veiling met de hoofdletters A t/m H op cirkeltjes aangeduid, bevestigd op een zeer grote bodemkaart. Deze zéér gedetailleerde, grootste bodemkaart van Ir. P. du Burck (Stiboka, 1949), die verder gaat dan het eenvoudige bodemkaartje in de Poldergeest nr. 6, heeft stichting RAG vochtbestendig laten afdrukken in verband met de vochtige veilingruimte, maar ook met het doel de prachtige kaart later elders op te kunnen hangen.

Op Afbeelding 6 zijn de hier beschreven vindplaatsen A t/m H eveneens aangegeven. Deze locaties worden tevens toegelicht op een informatiepaneel op de tentoonstelling.

Afbeelding 7 Boren op het Oude Kerckhoff
Foto: Jaap van Rossum

Locatie A. De boring met een zgn. Edelmanboor is een inspannend karwei, maar het resultaat is altijd weer spannend! Op Afbeelding 7: Frans Diederik en Wijnb Ouweltjes aan het werk op het Oude Kerckhoff (naam uit 16de en 17de eeuwse aktes). Dat ligt bij het gemaaltje van Kerk- en Dergmeer aan de Kerkmeerweg te Oudkarspel. Al in 1974 werden er meerdere onsamenhangende menselijke resten

aangetroffen, maar ook koeiepotjes, een hondetotje en 16^e eeuwse scherfmateriaal. Geen slachtafval, maar mogelijk ritueel geordend (volgens Frans Diederik).

Locatie B. Als een boring iets interessants oplevert kan men uitgebreider zoeken door proefsleuven te graven met een dragline. Daarbij kunnen RAG-leden assisteren zoals hier met de Grontmij ten noorden van de Twuyverweg door Charles Barten, Wijnb Ouweltjes en Ger Kalverdijk.

Afbeelding 8 Schaal van de Sfinxfabriek Maastricht.
Zie ook Afbeelding 5. Foto: Fred Rodenbach

In het Twuyvermeer werd de grote witte schaal van de Sfinxfabriek uit Maastricht aangetroffen, die ter beschikking werd gesteld door het Beheersbureau van het Recreatieschap (object nr.1 in de vitrinekast, zie ook Afbeelding 5 en Afbeelding 8). Aangehouden werd aan de hand van de veenlagen in de geulen dat de oorspronkelijke ontginningsrichting noord-zuid was. Belangrijk argument dat niet alle ontginningen door de Geestmannen vanuit de kust verricht zijn, maar ook vanuit Vrone/Sint-Pancras.

Locatie C. Het onderzoek van RAAP bij de Kruissloot werd ook door Charles Barten en Wijnb Ouweltjes begeleid. Daarbij stuitte men op een steenmassa die door Marianne Teunis van Stichting COOG als een grote boerderij werd aangeduid, die in 1832 bewoond werd door wed. van Cornelis Oudes. De Kruissloot heette toen nog Miswech, mogelijk genoemd naar het vervoer van mest (oudwestfries: mis) van de boerderijen langs de oever van het Vronermeer naar de onvruchtbare geestakkers (zie infomap).

Locatie D. Stichting RAG is betrokken bij de verdubbeling van het recreatiegebied Geestmerambacht en de Kleimeer. RAG en COOG pleitten in de klankbordgroep voor het opnieuw aanleggen van de Sytwinde, de bijna 5 kilometer lange dijk, die in de 13^e eeuw Koedijk verbond met de Lange dijk.

Een deel van de Sytwinde is al in het Geestmerambacht aangelegd. Deze wordt als vogelobservatiedijk bij de Kleimeer waarschijnlijk nog verlengd (zie infomap).

Op de kaart die in het museum hangt zijn bij D de doorbraken vanuit de Rekere te zien, die met kromme inlaagdijkjes werden hersteld (zie ook de grondsoortenbeschrijving bij de eenvoudige bodemkaart op de lessenaar). RAG wordt ingeschakeld bij de toekomstige grondwerkzaamheden, zoals al gebeurde bij de Groene Loper.

In het diepste deel van het Zomerdel werden in 1970 op 20 meter diepte oude boom- of paalresten van ca. 4000 jaar oud opgezogen (vitrine-object nr. 2).

Locatie E. Kasteel Nuwendoorn met de oude Sluze bij Krabbendam/Enigenburg wordt nader onderzocht, waarbij de RAG-leden Henk Komen en Frans Diederik als adviseur voor de gemeente Harenkarspel optraden. Wijb Ouweltjes assisteerde kort geleden bij het daarbij uitgevoerde proefsleuvenonderzoek. Het logo van RAG op ons nieuwsbulletin Poldergeest toont de reconstructie van het kasteel. De veldnaam van de akkers van landbouwer Biersteker, waar de kasteelresten werden teruggevonden, was de "Nieuwe Deuren". Nu vindt er een restauratie van het gehele complex plaats (zie de infomap).

Locatie F. Door Dirk van der Wielen uit Koedijk werd een grape bij zijn boerderij gevonden, een kookpotje met drie poten. Al in de 16e eeuw werden deze aardewerken potten op de hardvloer gezet of met hun oren aan een haal boven het vuur gehangen. Ook met één oor mogelijk (vitrine-object nr. 3).

Afbeelding 9 Cilinder met veen Foto Charles Barten

Locatie G. Op een akkereiland in het Oosterdel boorde Wijb Ouweltjes de veenachtige substantie met gebaggerde bovenlaag (de hoge glazen cilinder, objectnr. 4, zie Afbeelding 9). Het veen is hoofdzakelijk mos- en zeggeveen, terwijl in de Beverkoog ook wat bosveen aanwezig is, dat in WO II nog voor brandstof werd gestoken.

In het Oosterdel is ook object 5 aangetroffen: een Raerenpot van bruin aardewerk uit het Duitse Rijngebied, waar ook de Keulse potten vandaan kwamen.

Locatie H. Tijdens de Ruilverkaveling van ca. 1970 hebben veel onderzoekers vondsten gedaan, die helaas niet alle beschreven en teruggevonden zijn. Het zou prachtig zijn als RAG de scherven in nog enkele vergeten dozen mag verzamelen, determineren of zelfs lijmen. Wij komen graag bij U langs! Pieter Koedijk ging U voor met vele objecten uit het omgegronde bollenland westelijk van de Dijkstalweg. Het oude land had o.a. de veldnaam Baljuwsweid (zie COOG-boek Sint Pancras) en op het bollenland namen Prins Claus en minister Hans Dijkstal de naar hen genoemd tulpen in ontvangst.

Uitnodiging

Stichting RAG heeft in 2008 meegewerkt aan de expositie Natte grond onder de voeten in het Museum Broeker Veiling. Tot en met oktober is deze expositie te zien en daarom organiseren wij met alle deelnemende organisaties en hun donateurs en een gezamenlijk afsluitdag in het museum.

Dit vindt plaats op vrijdag 31 oktober 2008 van 12.30 uur – 20.00 uur.

De entree bedraagt deze dag slechts **één euro!** Op deze dag draait het museum volop met het vaste programma van varen, veilen en rondleiden. Er zijn ook extra activiteiten zoals vaartochtjes op de damschuit bij goed weer, de palingroker, en maar liefst 25% korting op de meeste producten in de winkel. Tevens wordt het e.e.a. aan filmmateriaal vertoond. De acht historische instellingen die gezamenlijk de expositie 2008 hebben ingericht, zullen zoveel mogelijk met vertegenwoordigers aanwezig zijn om te vertellen over de expositie.

Wintermaaltijd

De dag wordt afgesloten met een fantastisch winterbuffet, bestaande uit erwtensoep met roggebrood en spek, zuurkool, boerenkool en hutspot met rookworst, jus, uitjes, mosterd en salade. Per persoon kost dit slechts € **12,50** (exclusief consumpties). U kunt deelnemen aan het buffet tussen 17.30 uur en 20.00 uur. Reserveren is noodzakelijk! Zie strook op het inlegvel bij deze Poldergeest. Om uw bezoek extra gezellig te maken treft u daar ook nog een aanbieding voor een lekkere kop koffie met een rijkelijk met slagroom gevulde Broeker Bol!

Wij hopen van harte u te ontmoeten.

Verslag bezoek aan de Abdij te Egmond

Jaap van Rossum

Op zaterdag 31 mei verzamelden zich voor de Abdijwinkel aan de Vennewatersweg 27 te Egmond-Binnen een negental RAG-leden en andere belangstellenden om een bezoek te brengen aan het terrein van de Sint-Adelbertabdij. Deze abdij had in de middeleeuwen een sterke band met de graven van Holland (de abdij is gesticht door een graaf en 16 leden van de grafelijke familie vonden in Egmond hun laatste rustplaats) en is in het verre verleden niet alleen betrokken geweest bij de ontginning van de woeste gronden in Noord-Kennemerland en West-Friesland, maar ook bij het aanleggen van tal van belangrijke waterstaatkundige werken in deze gebieden. Vanwege de grote archeologische waarde van het abdijterrein heeft het terrein op 6 mei 2008 van de Provincie Noord-Holland de monumentenstatus verkregen, hetgeen o.m. betekent dat er niet meer mag worden gegraven en gebouwd.

Na het bekijken van de inleidende films (er is een versie voor kinderen en één voor volwassenen) heeft het RAG-gezelschap de tentoonstelling be-

zichtigd. De expositie geeft aan de hand van een groot aantal archeologische vondsten uit verschillende perioden een beeld van de geschiedenis van de abdij vanaf de stichting in omstreeks 925/930 tot aan de verwoesting door de geuzen in 1573. Er zijn vondsten te zien uit de Romeinse tijd, toen het abdijterrein ook al bewoond was, en voorwerpen uit de vroege, de volle en de late middeleeuwen. Indrukwekkend en interessant is de maquette van het allereerste abdijgebouw, een klein houten vrouwenklooster, gesticht door graaf Dirk I († 939), zie Afbeelding 10.

Afbeelding 10 Maquette eerste abdij in Egmond
Foto: Jaap van Rossum

In de tegenwoordige Abdijkerk staat sinds 6 mei 2008 een splinternieuwe graftombe met daarin de (veronderstelde) stoffelijke resten van de in 1061 overleden graaf Floris I en zijn familieleden (“sinnen maghen”), een overigens wat laat postuum eerbetoon aan de vroegere machthebbers van Holland. Gedurende de afgelopen 200 jaar is er namelijk nogal wat gesold met hun stoffelijke resten. In de ruimte, waar de tombe staat opgesteld en die door een glazen wand is afgescheiden van de rest van de Abdijkerk (waar zich onder het altaar de resten van Sint Adelbert bevinden), zijn aan de wanden zes tekstpanelen aangebracht die informeren over de pas verworven monumentenstatus van de abdij en de verderop gelegen Adelbertusakker, het ontstaan van de Abdij, het ontstaan van het landschap rond de abdij, de nieuwe tombe van Floris I en de graven van Holland. Op het 6de paneel staat een stamboomoverzicht van de leden van het grafelijk Huis van Holland. Opvallend *afwezig* op dit overzicht is de weduwe van Sicco (broer van graaf Dirk III), gravin Thetburg. Elders op het abdijterrein, nl. op de plek waar ooit de middeleeuwse Abdijkerk stond en waar zich ook een grafmonument van Floris I bevindt, prijkt op een tweede grafmonument wel haar naam, samen met die van Othilde van Saksen (weduwe van graaf Dirk V).

Afbeelding 11 Nieuwe graftombe van Floris I in de Abdijkerk te Egmond-Binnen. Foto: Jaap van Rossum

6 mei 2008 was voor de Abdij een belangrijke dag (het was een zgn. “publieksdag”), want op deze dag is ook het gedenkteken “Kloostergang” ont-huld, gemaakt door kunstenaar Peter Koelemeijer.

Afbeelding 12 Monument “Kloostergang” met enkele excursiegangers. Foto: Jaap van Rossum

Wie een blik werpt door het hekwerk achter “Kloostergang”, ontwaart het enig overgebleven en zichtbare onderdeel van de vroegere middeleeuwse abdij: een stukje van de ringmuur. Deze muur staat op de scheiding van het abdijterrein en het erf van de Nederlands Hervormde kerk en sloot oorspronkelijk aan op de zuidwestelijke steunbeer van de zuidtoren van de middeleeuwse, nu niet meer bestaande Abdijkerk. De muur is ±90 cm hoog en 11 meter lang, is opgebouwd uit kloostermoppen en is 1½ steen dik. De muur is gemetseld in zgn. staand verband met afwisselend een koppen- en een strekkenlaag. Als gevolg van het hoogteverschil van de twee terreinen (het Abdijterrein ligt ±30 cm lager) is de muur aan de Abdijzijde in later tijd verstevigd met steunbeertjes. De bovenzijde van de muur was ooit afgewerkt met een rollaag. Deze rollaag is inmiddels vrijwel geheel verdwenen. De steunbeer is en de rollaag was uitgevoerd in een veel kleinere baksteensoort (de hier vermelde maat- en constructiegegevens zijn afkomstig van v/h de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en dateren uit 1997). Het restant van dit unieke stukje ringmuur verkeert op dit moment in een behoorlijk ruïneuze staat en schreeuwt als het ware om enige vorm van herstel dan wel consolidatie, wil ook dit allerlaatste restant van de middeleeuwse abdij niet spoedig verloren gaan. Nu het gehele abdijterrein de monumentenstatus heeft gekregen, zou dit, ook financieel, toch op korte termijn te realiseren moeten zijn.

Het laatste excursiedoel was een tweetal oude grafkelders, die zich op een betrekkelijk afgelegen plaats van de aan het abdijterrein grenzende be-

Afbeelding 13 Ned. Herv. Kerk met de oude ringmuur.
Prentbriefkaart uit 1933

Afbeelding 14 De ringmuur met afwisselend een koppen- en strekkenlaag en de steunberen in 2008.
Foto: Jaap van Rossum

graafplaats van de Hervormde Kerk bevinden, namelijk geheel aan de noordkant, vlakbij de Egmonderbinnenvaart en ongeveer op de plaats waar ooit de Buurkerk gestaan moet hebben. De ene grafkelder is van de familie Tinne-Gülcher, waartoe de laatste heren van Egmond behoorden, en de andere is van de familie Hellingwerff. In laatstgenoemde kelder liggen begraven Wouter Roelof Hellingwerff (1750-1806), zijn vrouw Catharina van Foreest (1763-1837) en hun zoon Cornelis Joan Hel-

lingwerff (1796-1857). Wouter Roelof Hellingwerff was predikant te Oudendijk en Egmond-Binnen. Over Cornelis Joan Hellingwerff heeft een van de deelnemers aan de excursie, mevrouw Corry Boon, een artikel geschreven in "Oud Alkmaar", het tijdschrift van de Historische Vereniging Alkmaar (nummer 1, 2007). Corry Boon maakte de overige excursiegangers ter plaatse graag deelgenoot van haar uitgebreide kennis over het veelbewogen leven van Cornelis Joan. Zo was hij o.a. ontvanger der stedelijke middelen in Alkmaar, natuurkundige, archeoloog, eerste luitenant bij de Tiendaagse Veldtocht in 1831, schutter, amateurfotograaf en beschrijver van de geschiedenis van zijn geboorteplaats Egmond. In Egmond aan den Hoef had hij een kamer gehuurd van waaruit hij opgravingwerkzaamheden deed op de historische abdijgronden. Dankzij deze studie, getiteld "Eenige Oudheid- En Geschiedkundige Berigten van de Binnen Egmonden" (1841-1843), weten we wat er met de laatste overblijfselen van de Abdij en de Buurkerk is gebeurd. Dit geschrift is helaas nooit in gedrukte vorm gepubliceerd.

In zijn testament liet Cornelis Joan aangaande het familiegraf te Egmond-Binnen de bepaling opnemen "dat die grafkelder worde gesloten en omzet met een ijzeren hek". Dit hek, dat hij zelf heeft ontworpen, staat er nog steeds, zij het nog maar ten dele. Ook dit restant verkeert in een deplorabele staat, ondanks het feit dat Cornelis Joan Hellingwerff destijds aan het kerkbestuur f 500 legateerde voor *eeuwig* onderhoud ervan.

Afbeelding 15 Cornelis Joan Hellingwerff
Beeldbank Regionaal Historisch Centrum Alkmaar

Tot slot vroegen de excursiegangers zich af of de beide grafkelders oorspronkelijk *naast* of juist *in* de vroegere Buurkerk waren gelegen of is het zo dat beide familiegraven pas zijn opgericht ná het opruimen van de ruïnes van het schip van de kerk in 1822 of na de sloop van het koor in 1836. Het antwoord op deze vragen kon ter plaatse vooralsnog niet worden gegeven.

De excursie was om ongeveer halfvijf afgelopen. De tijd was toch nog te kort om ook aan de vele andere bijzonderheden op het abdijterrein aandacht te besteden. Niettemin ging iedereen gelaafd met veel nieuwe ervaringen en kennis naar huis.

Afbeelding 16 Grafkelder van de familie Hellingwerff met zeventiende-eeuwse grafsteen en het door C.J. Hellingwerff ontworpen hekwerk. Foto: Jaap van Rossum

---

RAgenda

- *Vrijdag 31 oktober 2008 van 12.30 uur - 20.00 uur*, afsluitdag expositie *Natte grond onder de voeten* in het museum Broeker Veiling, zie blz. 9.

- *Zaterdag 15 november 2008 van 10.30 - 12.00 uur*, samen naar het Westflinge-museum te St. Pancras. Directeur Arie de Boer houdt een speciale powerpoint-inleiding voor ons en leidt ons daarna langs de rijke verzamelingen op geologisch, archeologisch en natuurhistorisch gebied. Het museum ligt tegenover de Hervormde “Witte Kerk” aan de Bovenweg. De kosten bedragen € 1,50 voor niet-leden, gratis voor RAG-leden.

- *Zaterdag 4 april 2009*, fietstocht/autorit langs verschillende historische kerken aan de Langedijk. ’s Ochtends worden St. Pancras (Witte Kerkje) en Broek op Langedijk (Herv. Kerk en Doopsgezinde Kerk) aangedaan; ’s middags Zuid-Scharwoude (Kooger Kerk) en Oudkarspel (Allemans Kerk). De tocht staat onder leiding van drs. Carla Rogge (architectuur- en bouwhistoricus). Er zal worden verteld over de architectuur, historie en de inrichting buiten en binnen de kerken. Nadere mededelingen in de volgende Poldergeest. Houd nu je agenda al vrij!

- *altijd mogelijk*: groepsbezoek (op afspraak met Wjib Ouweltjes of Ger Kalverdijk!) aan het gemaal Kerk- en Dergmeer.

- *10 oktober 2008 - 6 april 2009*, Macht en Mystiek, Egmond in de Middeleeuwen, Stedelijk Museum Alkmaar, www.stedelijkmuseumalkmaar.nl. Zie ook www.verledenvannederland.nl > (Provinciale) activiteiten > Noord-Holland.

Colofon

Poldergeest is het nieuwsbulletin van de Stichting Regionale Archeologie Gheestmanambocht (RAG) en verschijnt twee maal per jaar.

Bestuur:

Ger Kalverdijk,	voorzitter,	g.kalverdijk@planet.nl	tel. 072-5330679
Wjib Ouweltjes,	secretaris,	ouweltjes@quicknet.nl	tel. 0226-313138
<i>vacature</i> ,	penningmeester,		
Frans Diederik,	bestuurslid,	fransdiederik@quicknet.nl	tel. 0224-296548
Monique Zwetsloot,	bestuurslid,	mac.zwetsloot@quicknet.nl	tel. 072-5095253
Jaap van Rossum,	bestuurslid,	javaros@hetnet.nl	tel. 072-5157122

Redactie:

Monique Zwetsloot en Jaap van Rossum.